

ARNE JONES-SÄLLSKAPET

Medlemsblad

Om rörelse i konsten

"Spiral åtbörd" benämns den rörliga skulpturen av Arne Jones, placerad 1961 på Kristinaplatsen framför Norrköpings Konstmuseum. Ordförande Anders skrev om skulpturen i förra månadens medlemsblad.

Många har väl sett den, kanske till leda, varför den inte längre har nyhetens behag, och inte heller väcker undran, eller frågor. Den bara "är", självklar och formskönt uppåtsträvande.

Den följande texten vill utmana, väcka undran och nyfikenhet, genom att noga iaktta skulpturen och ställa frågor.

Blir du efter läsning irriterad, arg eller glad, inspirerad – hör av dig !

Vi finns på Instagram och Facebook.

Vår hemsida är fylld av artiklar och bilder om Arne Jones stora produktion och hans liv. Gå in på www.arnejones.se och få ny kunskap som berikar ditt intresse för konst och Arne Jones konstnärskap i synnerhet.

På hemsidan finns kontaktuppgifter och betaluppgifter för medlemskap. Kanske har du någon vän som vill bli medlem i Arne Jones-sällskapet. För mer information kontakta vår sekreterare Svante Junker - info@arnejones.se

ARNE JONES-SÄLLSKAPET

den 15 december 2021

Medlemsblad

Om rörelse i konsten

Spiral åtbörd är en rörlig skulptur, delar av den är i rörelse, utformar åtbörder.

Även ej rörliga delar formar åtbörder.

Hur rör den sig? Medsols, motsols, medurs, moturs, högervarv, vänstervarv - eller vad?

Medurs eller högervarv är den rotationsriktning som visarna på en urtavla rör sig i. Det motsatta hållet är moturs eller vänstervarv. Termerna med- och motsols är inte entydiga.

Det beror på om man betraktar solen från norra eller södra halvklotet.

Jag, och ni läsare, befinner oss på norra halvklotet, där "solens rörelse" uppfattas från öster till väster. Vaddå "solens rörelse"? Det är ju jordklotet som rör sig i förhållande till solen, ett varv per år runt solen och ett varv per dygn runt runt sin egen axel. Så uppstår årstids-växlingar resp. dygns-växlingar. När vi på morgonen ser solen över horisonten, kallar vi den riktningen för öster, och när vi förlorar den ur sikte på kvällen, kallar vi den riktningen för väster. Mitt på dagen, omkring kl 12, står solen som högst på himlen. Jordklotets egna rotationsriktning är moturs. Från vår plats på norra halvklotet ser vi det som om solen rör sig medurs, eller medsols.

Åter till *Spiral åtbörd*.

Jag har länge undrat över den inre roterande spiralens rörelseriktning.

På AJ-sällskapets hemsida står det "/.../ att Jones i skruven och gängen fann de två spiralerna, en yttre och en inre, ömsesidigt förstärkande skulpturens åtbördor."

Ser man filmen <https://www.svtplay.se/video/13940204/konst-som-retat-manga/konst-som-retat-manga-spiral-atbord> där Bengt Lagerkvist berättar om skulpturen, så säger han att den inre spiralen vred sig motsols ... medan den lägre fasta spiralen vred sig medsols.

Så uppfattar inte jag det; den inre spiralen rör sig de facto medurs och den yttre fasta spiralen antyder rörelse moturs. Titta noga på de få minuterna i filmens början !

Det tycks (mig) som att spiralernas åtbörder inte ömsesidigt förstärker varandra, snarare tvärtom; de motverkar varandra. Om den rörliga spiralens rotation skulle kastas om, till rörelse moturs, då skulle den sas hämta upp och fortsätta den fasta spiralens rörelseantydning !

Naturligtvis kan vi tycka olika om det estetiska i detta; är skulpturens rörelser / åtbörder harmoniska, eller disharmoniska? Finns det en komplikation i rörelsemönstret? Uttrycker denna komplikation en spänning, i form av motsägelse, oregelbundenhet, obalans ...

Nu tittar jag noga på ett foto av spiralerna (se nästa sida; jag valde just den bilden för att den tydligt visar vad jag vill hävda). Jag konstaterar att den lägre fasta (som sagt) beskriver en åtbörd moturs och att den högre rörliga - när den inte rör sig - också i själva sin konstruktion beskriver en åtbörd moturs, i samma riktning som den lägre fasta !

Stanna upp en stund och konstatera denna form-mässiga likhet mellan de två spiralerna !

Du får gärna försöka övertyga dig om den, övertyga dig om din varseblivning.

Spiral åtbörd 60 år

**Lunchföredrag om
Arne Jones på
Konstmuseet**

26.11 kl 12.00

**med Anders Wickström,
Arne Jones-sällskapet**

Återvänd sedan till Bengt Lagerkvists film, notera noga den inre spiralens rotationsriktning ! För mig uttrycker skulpturen avbruten rörelse, en rörelse som antyds (av den fasta spiralen), men som inte hämtas upp (av den rörliga spiralen), inte förstärks, slutförs - utan avbryts. Det samlade intrycket blir icke-harmoni; dvs motsatsen till samklang, konsonans; samstämmighet, överensstämmelse; frid, lugn, ro.

Varför - frågar jag - rör sig den inre spiralen medurs; varför hämtar den inte upp den lägre spiralens åtbörd och rotationsriktning moturs, som den ju själv besitter, och fortsätter denna rörelse upp i höjden?

Knepig och svårbesvarad (?) fråga uppstår:

Var det Arnes avsikt att spiralerna skulle "motverka" varandra? Eller vad var hans avsikt? Vad ville han uttrycka? Var rörelseriktningar(na) viktiga för honom? Om så, varför? Har teknikerna kört motorn åt fel håll? Vattenutkastarnas placering tyder inte på det. Finns det en poäng med att spiralerna antyder resp. utför rörelser i olika riktningar? Vilken är denna eventuella poäng? Är det för att visa på en komplikation, en spänning?

För att trassla till det på tre olika sätt:

- 1) Den yttre spiralen kan ses som hörgängad skruv som, underifrån sett, beskriver en medurs åtbörd, med riktning axiellt uppåt. Den inre spiralen likaså hörgängad skruv. Varför rör sig då den inre åt motsatt håll? Är det för att visa att det inte går att skruva i en hörgängad skruv genom att vrida den åt andra hållet? Jag får inte ihop detta.
- 2) Se filmen igen och iakttag noga den inre spiralens rörelse-riktning; hörgängad som den är borde den i vänstervarv axiellt röra sig nedåt (dvs skruvas ur) istället för uppåt. Nu rör den sig uppåt, beskriver i högervarv en uppåtgående åtbörd, vilket förstås var Jones avsikt och poäng !! Den lämnar sas den yttre spiralens åtbörd, trotsar och överger den, klättrar uppåt. En "komplikation", eller "spänning" ? Och så skall det tydligen vara. Men varför?
- 3) När människor dansar tango roterar paren, tillsammans eller var för sig, i såväl lika som olika riktningar, vänstervarv resp. högervarv – vilket kanhända uttrycker en komplikation, en spänning? Var det kanske tango Arne tänkte på när han bestämde spiralernas rotations-åtbörder resp. rotationsriktning? Var det för att gestalta en komplikation, en spänning? Dans är att försätta sig i obalans – lär Arne ha sagt.

Bengt Lagerkvist säger att Jones verk kan ses som en symbol för människans strävan uppåt, upp mot solen och ljuset, likt en Ikaros. Kanske det, men jag skulle gärna se en samstämd, entydig och kraftfull rörelse uppåt, vari båda spiralerna samverkar. Med då måste den yttre spiralens åtbörd vändas till en medurs rörelse, vilket skulle innebära en helt ny spiral.

Är Spiral åtbörds "rörelsegåta" därmed löst?

Kanske någon i läsekreten, eller annorstädes, bättre kan förklara "rörelsegåtan"?

Kanske kan någon visa att det öh inte är en gåta? Att det är jag som rör till det?

Välkommen !

- / - / - / - / - / - / - / -

Detta medlemsblad är daterat 15 december. Det är inte många dagar kvar till julens gåtor. Hög tid alltså att tillönska alla medlemmar en rik jul fylld av såväl lösta som olösta gåtor ! Jag vill också påminna om medlemsavgiften för 2022. På hemsidan finns kontakt- och betaluppgifter för medlemskap.

Svante Junker
sekr. AJ-sällskapet

UTVIKNING OM RÖRELSE I KONSTEN

2021 är det 60 år sedan utställningen *Rörelse i konsten* visades. Utställningen öppnade på Stedelijk Museum i Amsterdam och visades därefter på Moderna Museet i Stockholm och Louisiana utanför Köpenhamn.

Bakom utställningen 1961 låg Moderna Museets direktör Pontus Hultén som samarbetade tätt med Daniel Spoerri och Carlo Derkert. Kärnan i deras projekt var att påvisa rörelse som en revolutionär kraft i 1900-talets konst och skissera dess historia, från futurismen fram till samtida konstnärer som visade helt nya verk. Hultén menade att den tidsliga dimensionen i de rörliga verken innebar en förnekelse av den äldre konstens heliga värden, som Hultén formulerade som "slutgiltig skönhet och evig ordning". Därmed blev rörelse också den perfekta metaforen för total frihet och anarki.

Debatten i det svenska konstlivet och medieklimatet lät inte vänta på sig. Entusiastiska hyllningar varvades med kritiska röster som inte var sena att komma med sarkastiska uttalanden, som att Gröna Lund hade öppnat filial på museet. Även flera konstnärer drog sina lansar. En ung Öyvind Fahlström skrev entusiastiskt. Sven Erixson var däremot rasande och hamnade i bråk med sin forne vän Bror Hjorth som gick till utställningens försvar. Tydligt är att *Rörelse i konsten* gjorde ordentligt avtryck och inte liknade något annat.

Ovanstående är en redigerad avskrift av delar av Moderna Museets presentation samma år som Arne Jones rörliga skulptur *Spiral åtbörd* placerades på Kristinaplatsen i Norrköping. länk: <https://www.modernamuseet.se/stockholm/sv/2011/06/14/50-ar-sedan-rorelse-i-konsten/>

"Rörelse" i konsten, kan grovt betyda åtminstone fyra saker: **a)** rörelse i bokstavlig fysisk mening, lägesförändring, **b)** rörelse i överförd mening, förändring över tid och rum i något samhälleligt/socialt/kulturellt avseende, **c)** rörelse i meningen olika konstriktningar, ismer, **d)** rörelse i emotionell mening, känslomässig gripenhet.

Arne Jones var egendomligt nog inte med på Moderna Museets utställning *Rörelse i konsten* sommaren 1961. Så skriver Rolf Söderberg i *Arne Jones*, SAK 1991, sid 80.

Jones har berättat att den första 'åtbörden' var en skulpturskiss, med yttre spiralen roterande kring en inre stillastående. (I slutversionen är det omvänt.) Den gjordes för en teknisk skola i Gävle men blev aldrig utförd. Idén med rotation på grund av vattenkraften-reaktionskraften – kom väl från vanliga vattenspridare, som vi (bl a Lage Lindell) sysslade med på världssport-utställningen 1949. Idén med spiralen kom bl a från en artikel (av Sven T Kjellberg) i Kulturens årsbok 1952 om 'skruven' respektive 'gängen'.

Kulturens årsböcker är digitaliserade, så Sven T Kjellbergs artikel om skruven finns att läsa. länk: <https://48tos13x7lvo1f0jlt4999u8-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2019/06/kulturens-arsbok-1952-tema-silver.pdf>

Jag fäste mig vid de inledande orden: "Den som systrar med gamla saker får vara uppmärksam. Att ha ett förstoringsglas i fickan är A och O för samlaren. Förstoringsglasen möjliggör för honom att iaktta enskildheterna och vänjer honom vid att alltid behandla ett föremål med skärpt iakttagelseförmåga. För att undersöka detaljerna måste man försöka att få en titt bakom kulisserna /... / för att studera det undangömda innandömet. /... /."

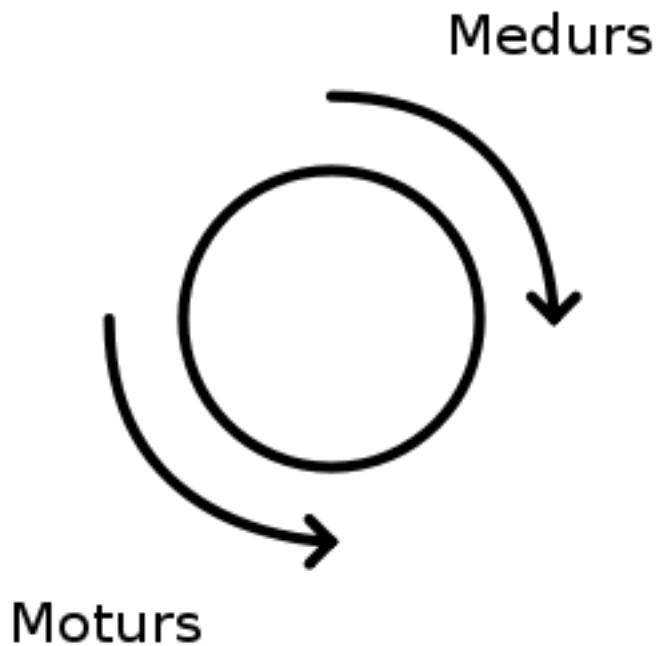
Vad gäller skruvens och gängans historia så dateras den till år 79 och år 100.

Visst kan Arne ha läst detta och fått ett uppslag, men hur det gick till vet väl endast Arne. För övrigt var Arne uppväxt med pappa Alfreds verkstad för sparkstöttingar, cyklar och symaskiner, så nog hade han egen erfarenhet av både skruv, gänga och mutter.

Men, hade Arne begripit essensen med höger- och vänster-gängad skruv?
Det hade han säkerligen, och han kanske struntade i den, för att uppnå något annat?
Det viktiga var den uppåtgående spiralrörelsen, Ikaros och människans klättring uppåt.
Om det uppstod något rörelsekrångel visavi den fasta spiralen på vägen uppåt, så fick
det vara så: Ur komplikationer och spänningar med vidhängande obalans strävar ändå
den uppåtgående rörelsen. Skulpturens åtbörder uttryckt som språklig devis.

UTVIKNING OM BOKSTAVLIGA RÖRELSERIKTNINGAR

Medurs / Högergånga resp. Moturs / Vänstergånga
Rörelser i pardans

Högergångade skruvar skruvas i medurs.
Vänstergångade skruvar skruvas i moturs.

Dansriktningen i pardans och ringdans är ofta moturs. Själva snurrandet av ett danspar varierar medurs eller moturs efter den förändres val. När vid ringdans flera koncentriska ringar bildas, kan dansriktningen vara åt motsatt håll mellan närliggande ringar. Detta är ofta en förutsättning i många ringlekar, där partnerbyte ingår som ett moment.

Något partnerbyte inom Spiral åtbörd är sannolikt inte på gång.
Då försvinner ju obalansen, spänningen.

/SJ